
**M. TERESA CABRÉ, JUDIT FREIXA,
ELISABET SOLÉ**

ANÀLISI CONTRASTIVA DE LA INNOVACIÓ LÈXICA EN CATALÀ I EN CASTELLÀ

1. INTRODUCCIÓ I OBJECTIUS

La vitalitat interna d'una llengua es manifesta, entre d'altres aspectes, per la capacitat d'innovació lèxica a partir de la creació per part dels parlants de noves unitats (neologismes) mitjançant els processos i recursos propis de formació de paraules, al costat del recurs del manlleu i del calc. Així, les dades neològiques documentades anualment a l'Observatori de Neologia de l'IULA de la Universitat Pompeu Fabra són una mostra d'aquests mecanismes d'innovació lèxica tant en català com en castellà.

Sovint s'ha afirmat que els mecanismes de creació lèxica en català són en gran part deutors de les innovacions lèxiques de la llengua castellana, malgrat que es puguin explicar a partir dels recursos de formació propis del català. Creiem, però, que cal matisar aquest tipus d'afirmacions ja que si bé és cert que el català és encara una llengua minoritzada i molt influïda pel castellà, també ho és que situats en una societat tan globalitzada com l'actual, probablement és adequat pensar que la llengua catalana i la castellana es mouen igualment per la pressió d'una llengua més forta, que és l'anglès. Partim del supòsit que la innovació lèxica en català no ha de respondre necessàriament a una única d'aquestes diverses opcions i que el que caldria determinar és l'opció més defensable per a cadascun dels mecanismes d'innovació.

En aquesta línia, l'anàlisi contrastiva de corpus neològics podria ser una via adequada per observar els mecanismes d'innovació lèxica de cada llengua i aquestes dades ens haurien de permetre avançar hipòtesis sobre la influència d'unes llengües sobre unes altres i els indicis que detecten aquestes influències.

El seguiment diacrònic d'unitats neològiques és una via d'anàlisi contrastiva que permetria establir amb objectivitat el moment d'aparició de les unitats en cada llengua i determinar quina llengua és deutora de l'altra. Aquesta via, que ens plantejem per al futur, ha d'anar necessàriament precedida per una anàlisi contrastiva sincrònica que permeti fer una descripció global de la innovació lèxica i aïllar els focus en què l'anàlisi diacrònica és imprescindible per continuar la interpretació del fenomen de la influència d'unes llengües sobre unes altres.

En aquest article ens proposem de fer aquesta anàlisi contrastiva prèvia, de caràcter sincrònic, partint de la base que la semblança presidirà els resultats per raons d'índole diversa que tenen a veure tant amb les característiques de la mostra de neologismes (provinents de textos semblants quant a tipus¹, fonts i continguts; i que responen a les mateixes necessitats denominatives i expressives), com amb la proximitat tipològica del català i del castellà, com amb la situació sociolingüística d'ambdues llengües i el context de globalització actual, a què ja ens hem referit.

Les dades analitzades per a aquest estudi provenen de l'Observatori de Neologia, que recull els neologismes de la premsa d'àmplia difusió en català i en castellà des de 1988. En aquest projecte es parteix d'un criteri lexicogràfic per determinar què és neologisme i es consideren neològiques les unitats lèxiques que no es documenten en un corpus d'exclusió format per diccionaris descriptius i normatius². Del total de neologismes diferents per a cada llengua que constitueixen actualment les bases de dades de l'Observatori, hem seleccionat per a aquest treball els neologismes documentats durant l'any 1998 perquè són subcorpus semblants des d'un punt de vista quantitatiu i, per tant, més fàcilment contrastables (exactament són 3.932 neologismes per al català i 3.946 per al castellà).

Els objectius específics d'aquest article són, d'una banda, descriure i analitzar els diferents mecanismes d'innovació lèxica i el grau de coincidència entre el català i el castellà i, de l'altra, hipotetitzar una interpretació a propòsit de la influència que el català rep tant del castellà com d'altres llengües. Per abordar aquests objectius, i atès que la interpretació d'aquesta influència no es pot generalitzar a tots els neologismes, separem les unitats en tres blocs diferents segons si es tracta de neologismes construïts formalment, construïts semànticament o manllevats d'altres llengües. Abans, però, d'entrar en aquests blocs farem una anàlisi breu del conjunt de mecanismes (processos i recursos) per tal d'obtenir una primera visualització del grau de coincidència que presenten ambdues llengües.

(1) Textos periodístics: *Avui*, *El Periódico* i *El Temps*, per al català; *La Vanguardia* i *El País*, per al castellà.

(2) Per a més informació sobre l'Observatori de Neologia vegeu <http://www.iula.upf.es/obneo>.

2. ANÀLISI CONTRASTIVA: PROCESSOS I RECURSOS

Parlem de *processos* de formació de paraules en un sentit ampli, per referir-nos a processos d'innovació lèxica, i utilitzem el terme *recursos* per referir-nos als diferents mecanismes dins de cada procés. Com podem veure a les taules 1 i 2, català i castellà no només comparteixen els mateixos processos i recursos de formació pel fet de ser llengües de la mateixa família lingüística, sinó que també presenten una productivitat gairebé idèntica en la formació de noves unitats (la màxima diferència percentual és un 1.2%).

	Català	Castellà
Formals	2.694 (68.51%)	2.650 (67.15%)
Manlleus	1.017 (25.86%)	1.068 (27.06%)
Semàntics	168 (4.27%)	164 (4.15%)
Sintàctics	8 (0.20%)	16 (0.40%)
Altres	45 (1.14%)	48 (1.21%)
Total	3.932	3.946

Taula 1. Contrast quantitatiu de processos.

	Català	Castellà
Prefixació	751 (19.09%)	729 (18.47%)
Sufixació	706 (17.95%)	726 (18.39%)
Composició	721 (18.33%)	746 (18.90%)
Sintagmació	282 (7.17%)	243 (6.15%)
Conversió sintàctica	87 (2.21%)	80 (2.02%)
Truncació	61 (1.54%)	84 (2.11%)
Altres	86 (2.17%)	42 (1.05%)
Total	2.694 (68.51%)	2.650 (67.15%)

Taula 2. Contrast quantitatiu dels recursos formals.

Pel que fa als manlleus, a la taula 3 observem també uns resultats molt coincidents en ambdues llengües, a excepció de l'anglès, en què el percentatge més elevat per al castellà que per al català s'explica perquè el tractament dels manlleus en les obres lexicogràfiques que constitueixen els corpus d'exclusió és diferent i perquè en la revisió lingüística dels textos periodístics d'una llengua i de l'altra no s'apliquen necessàriament els mateixos criteris d'admissió per a aquestes unitats.

	Català	Castellà
Anglès	517 (13.14%)	656 (16.62%)
Castellà	161 (4.09%)	0
Francès	88 (2.23%)	91 (2.30%)
Llatí	39 (0.99%)	31 (0.78%)
Italià	27 (0.68%)	29 (0.73%)
Basc	13 (0.33%)	17 (0.43%)
Alemanys	12 (0.30%)	16 (0.40%)
Català	0	83 (2.10%)
Altres	57 (1.44%)	74 (1.86%)
Adaptats	103 (2.61%)	71 (1.79%)
Total	1.017 (25.86%)	1.068 (27.06%)

Taula 3. Contrast quantitatiu dels manlleus.

Un cas a part el constitueix el contrast que presenten el castellà en les dades per al català i el català en les del castellà ($161 = 4.09\%$ / $83 = 2.10\%$), ja que les unitats castellanques que són neològiques per al català també apareixen en els diaris castellans, però en aquest cas no es poden considerar neologismes perquè es documenten en els diccionaris presos com a corpus d'exclusió i inversament. El fet que en els diaris catalans es recorri amb més freqüència al castellà i que en els diaris castellans es recorri menys al català respon a causes clarament sociolingüístiques.³

Tal com era previsible, aquestes primeres dades ens confirmen que el català i el castellà responen als mateixos mecanismes de formació de paraules (quant a tipus i productivitat), però no ens permeten identificar elements per establir quan el català innova autònomament o quan es veu influït pel castellà i per altres llengües. Creiem que aquests elements no s'han de buscar en els mecanismes de formació més previsibles i productius, sinó en les regles més innovadores, en la neologia semàntica i en els manlleus.

3. ANÀLISI CONTRASTIVA: INNOVACIÓ EN LES REGLES

L'anàlisi de les diverses regles de formació de paraules documentades en el corpus de neologismes de 1998 permet la distinció entre regles pròpies del sistema lingüístic que generen neologismes, però que més enllà de la nova unitat no plantegen aspectes interessants en relació a la manera d'innovar d'ambdues llengües, i regles que ens permeten parlar d'innovació lèxica per raons ben diverses. A continuació ens centrem en aquestes segones i analitzem l'aparició de nous formants, la resemantització d'antics formants, la transgressió de regles ja existents i les modificacions de les restriccions de les regles.

(3) Per a més informació vegeu Freixa, Solé i Cabré (1998).

En la línia de discernir si el català innova autònomament o si és deutor d'altres llengües, per a cadascun d'aquests elements més innovadors haurem de constatar el grau de coincidència del mecanisme i de les unitats resultants: si el mecanisme coincideix, com és esperable per les raons que hem exposat anteriorment, però no les unitats, podrem considerar que el català innova més autònomament que si la coincidència apareix en els dos nivells.

3.1 APARICIÓ DE NOUS FORMANTS

L'aparició de nous formants en una llengua és un dels mecanismes més explícitament innovadors ja que suposa la incorporació de noves regles a la gramàtica. En el contrast dels neologismes de premsa en català i en castellà no hem detectat l'aparició de nous formants exclusivament en una de les dues llengües, ja que fins i tot els més nous es troben en totes dues. A continuació analitzem alguns d'aquests formants per determinar el grau d'identitat en el comportament que presenten.

El formant *ciber-*,⁴ per exemple, ja es pot considerar un nou formant productiu en totes dues llengües, com veiem a la taula següent:

Català	Castellà
<i>ciberamant, cibercomprador, cibercondó, cibercultura, ciberespai, ciberidil·li, ciberlligament, ciberlligar, cibernauta, ciberorgasme, ciberpatxoca, ciberregistre ciberrelació, cibersegur, cibersexe</i>	<i>ciberamor, ciberbazoca, cibercanguro, cibercomando, ciberespacial, ciberespacio, cibergalaxia, ciberguarrindongo, ciberguerra, ciberminoría, ciberratón, cibertienda, ciberveterinario, cibervieja</i>

Taula 4. Contrast de neologismes amb el formant *ciber-*.

Podem observar que les unitats que resulten d'aquesta nova regla són majoritàriament hàpaxs –totes les unitats es documenten una sola vegada excepte *ciberespai* (7), *ciberespacio* (3) i *cibernauta* (2)– i que la majoria són neologismes d'autor⁵ que, a més, apareixen lligats a una o a poques fonts de procedència. Aquesta semblança en el funcionament de la regla contrasta amb la divergència gairebé total en les unitats resultants, ja que només coincideix un exemple, el més freqüent.

L'anàlisi dels neologismes catalans i castellans en què apareixen els nous formants *-ing*⁶ i *homo-* (el primer creat per analogia amb la gran quantitat de manlleus de l'anglès amb aquest afix, i el segon creat a partir de la truncació d'*homosexual*) il·lustren la coincidència en el mecanisme d'innovació, tot i la baixa productivitat que encara presenten (quant al sufix *-ing*, per al català només documentem *pònting* i *clínting*, i per al castellà *puenting*, *suiciding* i *volcaning*; quant al formant *homo-* documentem *homòfob* i *homofolklòric* per al català, i *homofobia* i *homòfobo* per al castellà).

(4) Per a més informació vegeu Feliu, Ramírez i Talamino (2000).

(5) És a dir, provenen dels articles signats per col·laboradors i articulistes.

(6) Per a més informació vegeu López, Mayoral i Pibernat (2000).

3.2 RESEMANTITZACIÓ D'ANTICS FORMANTS

La resemantització de formants disponibles en el sistema lingüístic (Adelstein: 1996), procés que aconduïx a un nou significat d'un formant ja existent i, en conseqüència, a la modificació de les restriccions d'una regla ja establerta o a la creació d'una nova regla, és un altre dels mecanismes més innovadors.

N'és una mostra el formant *eco*₁-, que significa 'casa, medi ambient' en unitats com *ecologia*, i que esdevé un nou formant *eco*₂-, que significa 'ecològic, sostenible per al medi ambient' (Vallès: 2000). Tots els neologismes documentats a l'Observatori durant l'any 1998, per a ambdues llengües, responen a una mateixa regla de composició culta en què la base és patronímica i el formant culte amb què es combina vehicula aquest nou significat: [eco₂ [base]] (per al català, *ecoalfabetització*, *ecoauditoria*, *ecobalanç*, *ecogestió*, *ecolingüístic*, *ecomedicina*, *ecotaxa*; i per al castellà, *ecodesarrollo*, *ecopacifista*, *ecoparque*, *ecosocialismo*, *ecotasa*).

Igualment, el formant culte *euro*- passa per un procés de resemantització que permet destriar dos significats nous, a banda de l'original *euro*₁- que significa 'Europa' (*eurocèntric* -a, *eurofestival*, *eurolliga*, *euroregió*, *eurovictòria*, per al català; *euroatlàntic* -a, *eurocomisario*, *euroconector*, *europudín*, per al castellà):

- *euro*₂- que significa 'unió europea' (*eurodiputat*, *euroescèptic*, *eurogalàctic* / *eurocámara*, *eurodiputado*, *euroescepticismo*)
- *euro*₃- que significa 'la moneda euro' (*eurobitllet* / *euronormalización*).

Com s'ha pogut observar, ambdues llengües coincideixen en el fet que presenten les mateixes regles i el mateix procés de resemantització dels formants, i donen com a resultat neologismes connotats pragmàticament i amb un valor expressiu rellevant malgrat tenir aparença de cultismes; i difereixen en la productivitat (una mica més elevada per al català que per al castellà) i en les unitats resultants, ja que només són coincidents les que presenten més d'una ocurrència (*ecotaxa* / *ecotasa*; *eurodiputat* / *eurodiputado*).

3.3 TRANSGRESSIÓ DE REGLES JA EXISTENTS

La creativitat lèxica dels parlants d'una llengua permet la formació de neologismes que aparentment semblen transgressions de la regla que els ha generat; quan això no es dona en una única unitat, sinó que es manifesta amb una certa regularitat ens hem de plantejar si es tracta d'una ampliació de la regla en qüestió o, per contra, si es tracta d'una nova regla en què hi intervé un afix o formant homògraf. En tots dos casos, el factor innovació és rellevant.

Els neologismes formats amb la forma sufixada *-itis* permeten il·lustrar l'aparició d'una nova regla, com a resultat de la transgressió d'una regla ja existent (Cabré, Freixa i Solé: 1997). Normalment aquest formant intervé en la formació de compostos cultes,

adjuntat a una forma prefixada culta que denomina una part del cos, per designar “inflamació d’aquesta part del cos” en l’àmbit de la medicina. En canvi, les dades de l’Observatori ens forneixen com a exemples amb *-itis*: *euritis*, per al català; i *conspiracionitis*, *cubanitis*, *festivalitis*, per al castellà, casos que presenten com a base, no un formant culte, sinó un substantiu o un adjectiu (*euro*, *conspiración*, *cubano*, *festival*).

Observem que en aquests casos el significat resultant no té a veure amb cap ‘inflamació de’ sinó amb una certa ‘obsessió malaltissa’ pel significat de la base, i observem també que no es tracta de neologismes propis de l’àmbit de la medicina, tot i que sembli que denominen un fenomen patològic, aspecte afavorit per alguns dels elements contextuals, sinó propis de la llengua general.

Seran *bons antídots contra l’euritis* el sentit comú, la bona informació i la confiança en el nostre sistema financer. (AV 22/02/98)

Como jugosa consecuencia de todo ello la *cubanitis aguda* que se vivirá a lo largo de este año en el ámbito musical. (LV 03/04/98)

Aquesta regularitat en les transgressions de la regla que mou el sufix *-itis* mèdic ens permet postular en català i en castellà⁷ una nova regla de formació de paraules, coincident morfològicament i pragmàticament i divergent quant a les unitats que en resulten.

3.4 MODIFICACIONS DE LES RESTRICCIONS D’UNA REGLA

Una altra manifestació de la innovació lèxica són les dades neològiques que resulten de la transgressió de la literalitat d’una regla (Cabré, Freixa i Solé: 1997); és a dir, quan les restriccions categorials de la base (ja siguin gramaticals o morfològiques) o bé les restriccions categorials i semàntiques alhora es modifiquen, sense donar pas, però, a una nova regla.

La taula 5 ens mostra el comportament de les regles que mouen els formants cultes *-fòbia* *-fob* (*-a*), *-fília* *-fil* (*-a*), *-cràcia*, com a casos de modificació de restriccions categorials. Aquestes unitats afixals formen compostos cultes adjuntant-se normalment a una forma prefixada també d’origen culte. En canvi, les dades neològiques obtingudes ens mostren com, en alguns casos, es transgredeix aquesta restricció categorial (en aquest cas morfològica) imposada a la base, i el que hauria de ser un formant culte es converteix en una truncació d’un mot de la llengua (*homo* per *homosexual*, *globa* per *globalització*) o en una paraula de la llengua a la qual s’adjunta el suport vocàlic *-o*, per tal de donar-li aparença culte (*occitanòfil*, *suicidòfil*, *meritocràcia*, *partitocràcia*), fins i tot en casos en què el sistema lingüístic té disponible la forma prefixada culta corresponent (*vinòfil* per *enòfil*). Els exemples ens demostren que totes dues llengües alteren les restriccions categorials d’aquests formants quan creen neologismes, tot i que la coincidència d’unitats és baixa.

(7) Les dades de 1998 són una mostra molt petita, però si es tenen en compte el conjunt de dades de l’Observatori aquestes quantitats s’incrementen considerablement, de manera que queda demostrada la regularitat d’aquesta nova regla.

	Català	Castellà
<i>-fòbia, -fob -a</i>	<i>homòfob, homofòbia</i>	<i>calófobo, globafobia, homofobia, homófobo, lipofobia</i>
<i>-fília, -fil -a</i>	<i>halteròfil, linguòfil, linguòfila, occitanòfil, suïcídòfil, vinòfil</i>	<i>paidofília, paidófilo</i>
<i>-cràcia</i>	<i>meritocràcia, partitocràcia</i>	<i>meritocràcia, partitocràcia, teopornocràcia</i>

Taula 5. Exemples de neologismes amb *-fòbia, -fob -a; -fília, -fil -a; -cràcia*

L'anàlisi de les dades que contenen el sufix *-isme / -ismo* ens serveix per il·lustrar la modificació tant de restriccions categorials com, sobretot, semàntiques, ja que segons les gramàtiques tradicionals, els sufixos *-isme* i *-ismo* s'adjunten a bases nominals i adjectivals susceptibles de ser l'origen d'una ideologia o moviment (deixant de banda altres accepcions) per produir noms que denominen aquesta ideologia.

Al marge de les unitats formades a partir d'aquesta regla literal, les dades de l'Observatori ens mostren l'aparició d'unitats que són el resultat d'haver transgredit la literalitat de la regla, ja sigui perquè les restriccions semàntiques imposades a la base no es compleixen malgrat respectar la categoria gramatical nominal, ja sigui perquè s'admeten com a bases categories no previstes (verbs, formes flexives), bases manlleuades, bases compostes i, fins i tot, bases lèxiques no preexistents.⁸ Vegem-ne els diversos exemples a la taula 6.

La lectura atenta d'aquestes dades ens porta a afirmar que tant el català com el castellà presenten un comportament similar en relació a aquesta regla; però malgrat que és el castellà qui presenta un major nombre de casos de neologismes amb *-ismo* que transgredeixen alguna restricció (el 50 %, respecte al 42.02 % del català), dins de la varietat de manifestacions d'aquestes transgressions sembla més innovador el català (6 tipus diferents de restriccions respecte a 5), que no pas el castellà, que concentra més del 66 % dels casos en un únic aspecte. En relació a les unitats, s'observa un grau de coincidència molt baix entre les dues llengües (només són coincidents 7 neologismes, *barranquisme, clientelisme, transfuguisme, hippisme, hooliganisme, escapisme, seguidisme*).

3.5 SÍNTESI DE LA INNOVACIÓ EN LES REGLES

L'anàlisi contrastiva d'alguns dels mecanismes més innovadors que afecten la neologia morfològica ens ha demostrat que han aparegut idènticament en totes dues llengües, però que, en canvi, els neologismes que construeixen són altament no coincidents, ja que només coincideixen aquelles unitats amb una freqüència d'aparició més alta (*ciberespai / ciberespacio, ecotaxa / ecotasa, homofòbia / homofobia*). Davant d'aquests resultats, necessitaríem fer estudis diacrònics que ens permetessin descobrir

(8) Per al català es tracta d'estructures sintàctiques no lexicalitzades prèviament: *meninfotisme, totiresisme*; per al castellà es tracta, més que de processos derivatius a partir de bases no preexistents, de processos propers a l'acronímia en què una de les unitats ja és un derivat amb *-ismo*: *estalircismo* (Stalin + narcisismo), *hacktivismo* (activismo + hacker).

[[R] N -isme / -ismo]	català: 12 (41.3 %) <i>amiguisme</i> (4), <i>barranquisme</i> , <i>cabdillisme</i> , <i>clientelisme</i> (4), <i>divisme</i> , <i>dretanisme</i> , <i>estilisme</i> , <i>fronterisme</i> , <i>obstruccionisme</i> , <i>simfonisme</i> (2), <i>sorollisme</i> , <i>transfuguisme</i> (2)	castellà: 28 (66.6 %) <i>aperturismo</i> , <i>articulismo</i> , <i>barranquismo</i> , <i>cartelismo</i> , <i>caserismo</i> , <i>clasismo</i> , <i>clientelismo</i> (4), <i>clonismo</i> , <i>desarrollismo</i> (2), <i>energumenismo</i> , <i>exclusionismo</i> , <i>frentismo</i> (2), <i>geometrisimo</i> (2), <i>izquierdismo</i> , <i>noventayochismo</i> , <i>paquidermismo</i> , <i>pasotismo</i> , <i>petardismo</i> , <i>reduccionismo</i> , <i>resultadismo</i> , <i>secretismo</i> (2), <i>senderismo</i> , <i>serialismo</i> , <i>sesentayochismo</i> , <i>tacticismo</i> (2), <i>transfuguismo</i> (2), <i>utopismo</i> , <i>victimismo</i> .
[[R] N manlleu -isme / -ismo]	català: 9 (31.03 %) <i>batasunisme</i> , <i>folklorisme</i> , <i>hippisme</i> (3), <i>hooliganisme</i> , <i>txamanisme</i> , <i>vedetisme</i> (2), <i>voyeurisme</i> (4), <i>yuppisme</i> , <i>travestisme</i>	castellà: 4 (9.52 %) <i>abertzalismo</i> (2), <i>fauvismo</i> , <i>hippismo</i> (3), <i>hooliganismo</i> .
[[R] V -isme / -ismo]	català: 3 (10.34 %) <i>entrisme</i> , <i>escapisme</i> (2), <i>seguidisme</i>	castellà: 2 (4.76 %) <i>escapismo</i> , <i>seguidismo</i>
[[R] V participi -isme]	català: 1 (3.44 %) <i>maleïtisme</i>	
[[Rcompost] N / A -isme / -ismo]	català 2 (6.89 %) <i>panxacontentisme</i> , <i>nacionalcentrisme</i>	castellà: 1 (2.38 %) <i>cineclubismo</i>
[[Rno preexistent] -isme / -ismo]	català: 2 (6.89 %) <i>meninfotisme</i> , <i>totitresisme</i>	castellà: 2 (4.76 %) <i>estalircismo</i> , <i>hacktivismo</i>

Taula 6. Modificacions a les restriccions de la regla que mou *-isme* / *-ismo*

si aquestes regles més innovadores han aparegut en totes dues llengües simultàniament o no; però fins i tot en el cas en què es demostrés que la transgressió o modificació de les restriccions de la regla en català és posterior al castellà, i que això podria ser un indicatiu que el català ha copiat de l'altra llengua, és del tot evident que el funcionament d'aquesta regla en català és autònom quant a la productivitat i a les unitats resultants.

Un cas a part el constitueix l'aparició de nous formants procedents de l'anglès (*ciber-* i *-ing*): el fet que les unitats no siguin majoritàriament coincidents, pensem que és un indicatiu que afavoreix la hipòtesi de la influència de l'anglès directament en cadascuna de les llengües (hipòtesi que caldria confirmar també amb estudis diacrònics); malgrat tot, hi ha exemples clars en què sabem que la formació del neologisme

català no ha estat format per la influència de l'anglès, sinó per la del castellà (com *pònting* a partir de *puenting*).

4. ANÀLISI CONTRASTIVA: NEOLOGIA SEMÀNTICA

A l'inici d'aquest article hem afirmat que cal buscar els elements per establir quan el català innova autònomament o quan es veu influït per altres llengües en els mecanismes més innovadors: siguin morfològics, semàntics o manlleus.

En el corpus analitzat trobem 168 neologismes semàntics per al català i 164 per al castellà. Com ja hem dit en presentar els resultats quantitatius dels diferents processos de formació de paraules, la semblança quantitativa és màxima, però només aproximadament un 15% d'aquestes unitats coincideixen en les dues llengües (vegeu la taula 7).

Català	Castellà
<i>anson</i>	<i>ansón</i>
<i>chupa-chup, xupa-xup</i>	<i>chupa chup, chupa-chups</i>
<i>coca-cola</i>	<i>coca-cola</i>
<i>cortina de fum</i>	<i>cortina de humo</i>
<i>drac</i>	<i>dragón</i>
<i>escalèxtric</i>	<i>scalextric, scalextrix</i>
<i>internet</i>	<i>internet</i>
<i>jacuzzi</i>	<i>jacuzzi</i>
<i>martini</i>	<i>martini</i>
<i>navegar</i>	<i>navegar</i>
<i>popular</i>	<i>popular</i>
<i>pota</i>	<i>pata</i>
<i>punxada</i>	<i>pinchazo</i>
<i>punxar</i>	<i>pinchar</i>
<i>rambo</i>	<i>rambo</i>
<i>repunt</i>	<i>repunte</i>
<i>segell</i>	<i>sello</i>
<i>tamagotxi</i>	<i>tamagochi</i>
<i>tigre</i>	<i>tigre</i>
<i>triple</i>	<i>triple</i>
<i>tupper, tupperware</i>	<i>tupperware</i>
<i>verd</i>	<i>verde</i>
<i>xarxa</i>	<i>red</i>

Taula 7. Neologismes semàntics coincidents en català i castellà.

És important destacar que aquesta coincidència es correlaciona amb dos factors: d'una banda la freqüència d'ús (només coincideixen les unitats més freqüents) i, de l'altra, les característiques semàntiques, ja que es tracta d'unitats creades per antonomàsia: noms propis (sobretot marques registrades) que han passat a noms comuns. Els neologismes semàntics que presenten realment un canvi de significat, del tipus que sigui (com *navegar*, *punxar* o *pota*), són una minoria de les unitats coincidents i, en canvi, són majoria dins del conjunt total de neologismes semàntics. Es tracta justament de casos que ens remetent al context de globalització a què ens hem referit en la introducció.

Per determinar l'autonomia del català pel que fa a la innovació semàntica creiem que es pot defensar l'equació següent: si les unitats neològiques fossin coincidents, caldria fer estudis més detallats (sobretot de caràcter diacrònic) que ens permetessin resseguir l'aparició d'aquestes unitats no només en el català i el castellà sinó també en altres llengües (especialment l'anglès). I, en canvi, si els neologismes no fossin coincidents majoritàriament això hauria de permetre'ns afirmar que, pel que fa a la neologia semàntica, la llengua catalana no copia d'altres llengües. Creiem que el 15% de coincidència és un percentatge prou baix per afirmar que el català té un funcionament bàsicament autònom en la innovació semàntica.

5. ANÀLISI CONTRASTIVA: NEOLOGIA PER MANLLEU

El manlleu és un dels mecanismes d'innovació lèxica de què disposen les llengües per a l'actualització del lèxic on es manifesta justament la influència d'unes llengües sobre les altres; en el cas del català, ens podem preguntar si aquest mecanisme té un funcionament regular o si, en realitat, manlleua d'altres llengües a través del castellà.

Ja hem vist a la taula 3 que la coincidència quantitativa dels manlleus segons la llengua d'origen que presenten el català i el castellà és molt elevada. Per tal de poder comprovar si les unitats són coincidents o si, malgrat aquella coincidència, les unitats són diferents, n'hem seleccionat una mostra a l'atzar (el conjunt de neologismes que comencen amb la lletra *t*).

Del total de manlleus analitzats, la llengua d'origen predominant com era esperable és l'anglès: es tracta de neologismes denominatius que remetent a realitats (més o menys noves) vinculades al món de la música, de la moda, de l'esport, etc. clarament lligades al món anglosaxó. Aproximadament la meitat d'aquests manlleus es troben en les dues llengües i, com sempre, es tracta dels neologismes més freqüents (*techno*, *thriller*, *ticket*, *tie break*, *top*, *top model*, *top ten*, *tory*, *trash*, *treking*, *trip-hop*, *tweed*). Majoritàriament sembla que aquestes unitats coincidents presenten més variació (o inestabilitat) formal en català (*top ten*, *top-ten*, *trip hop*, *trip-hop*) que no pas en castellà (*top-ten*, *trip-hop*); tot i que també es presenten exemples a la inversa (*top model* en català, i *top model*, *top-model* en castellà) o casos de variació idèntica (*talk show*, *talk-show*). També en els neologismes que provenen del francès només tendeixen a ser coincidents en totes dues llengües els manlleus denominatius que presenten un índex

d'aparició major (*tour* i *troupe*), i alguns neologismes més aviat expressius o estilístics que, tot i ser hàpaxs en les dades de 1998, són recurrents al llarg dels anys i ja no es perceben com a neològics per part dels parlants (*tête-à-tête*). En la resta de llengües, trobem només hàpaxs no coincidents.

Aquests resultats no ens permeten de concloure que el català manllevi autònomament d'altres llengües però tampoc que manllevi sistemàticament a través del castellà. Creiem que és rellevant destacar que no es pot afirmar que el català sigui deutor del castellà pel que fa a les unitats manllevades, tot i que els resultats ens portin a aquesta indefinició, i que per tant es facin necessaris estudis més detallats de cadascuna de les unitats.

6. CONCLUSIONS

El contrast de corpus neològics es manifesta com una via vàlida per observar els mecanismes d'innovació de les llengües, avaluar-ne el grau de coincidència i avançar hipòtesis sobre la influència d'unes llengües sobre unes altres.

D'acord amb els objectius d'aquest treball, hem descrit els diferents mecanismes d'innovació lèxica, hem analitzat el grau de coincidència entre el català i el castellà, i hem observat una àmplia coincidència quant al comportament de les regles i una àmplia divergència quant als neologismes resultants.

Més enllà de la descripció, però, l'objectiu essencial ha estat la interpretació a propòsit de la influència que el català pot rebre tant del castellà com d'altres llengües en la innovació lèxica. Creiem que aquest objectiu no es pot abordar sense separar la neologia formal, la neologia semàntica i els manlleus, ja que els elements d'interpretació que s'hi poden identificar són diferents. En el primer cas, trobem elements en el nivell de les regles i en el de les unitats resultants; i en el segon i el tercer en trobem només en el nivell de les unitats.

En els aspectes de neologia morfològica analitzats, el fet que les regles coincideixin i les unitats no, ens ha portat a preguntar-nos fins a quin punt podem considerar que el català ha incorporat aquestes regles (o modificat regles existents) a partir del castellà; i tot i que no podem donar una resposta sense treballs complementaris, especialment de caràcter diacrònic, creiem que el català extreu les seves pròpies regles, amb una autonomia relativa, a partir de la incorporació d'unitats ja formades en altres llengües, i que a continuació les activa per a la formació autònoma de nous neologismes.

Quant a la neologia semàntica i als manlleus, volem concloure que calen treballs diacrònics que permetin resseguir la introducció de les unitats coincidents en les llengües, per tal d'avaluar possibles dependències; però la divergència majoritària que presenten els neologismes semàntics ens permet afirmar que el català presenta una vitalitat evident quant als mecanismes de neologia semàntica, i la divergència parcial que presenten els neologismes per manlleu no ens porta a considerar que el català incorpori unitats d'altres llengües necessàriament a partir del castellà.

Tot i que en aquest treball hem partit de l'anàlisi contrastiva entre el català i el castellà, obrir anàlisis d'aquest tipus a altres llengües romàniques segurament ens permetria generalitzar aquests fenòmens i observar que els aspectes més innovadors també presenten coincidència sense que això ens porti a considerar que la majoria d'aquestes llengües no tenen vitalitat neològica pròpia. Creiem, per tant, que cal explicar els neologismes del català a partir del propi sistema lingüístic, no només perquè és possible, sinó perquè ho considerem plausible.

M. Teresa Cabré, Judit Freixa i Elisabet Solé
Observatori de Neologia
Institut Universitari de Lingüística Aplicada (UPF)

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ADELSTEIN, A. (1996) «Banalización de términos con formantes de origen grecolatino» dins *Actas del V Simposio Iberoamericano de Terminología. Terminología, ciencia y tecnología*. Ciudad de México, 3-8 de novembre de 1996. pp. 12-17.
- CABRÉ, M.T.; FREIXA, J.; SOLÉ, E. (1997) «À la limite des mots construits possibles» dins Corbin, D. et al. ed., *Mots possibles et mots existants. Forum de Morphologie (1ères rencontres). Actes du colloque de Villeneuve d'Ascq* (28-29 d'abril de 1997). Lille: Université de Lille III. pp. 65-78. (Silexicales, 1).
- CABRÉ, M.T.; FREIXA, J.; SOLÉ, E. et al. (2000) «Evaluación de la vitalidad de una lengua a través de la neología» dins Chevalier, J.-C.; Delport, M.-F. ed., *La fabrique des mots. La néologie iberique*. París. Presses de l'Université Paris-Sorbonne, pp. 91-130.
- CABRÉ, M. T. (2000) «La neologia com a mesura de la vitalitat interna de les llengües», dins Cabré, M. T.; Freixa, J.; Solé, E. ed., *La neologia en el tombant de segle. Actes del I Simposi sobre Neologia (1998) i el I Seminari de Neologia (2000)*. Barcelona: Observatori de Neologia, Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra, pp. 85-108. (Sèrie Activitats, 5).
- CABRÉ, M. T.; FREIXA, J.; SOLÉ, E. ed. (2000) *La neologia en el tombant de segle. Actes del I Simposi sobre Neologia (1998) i el I Seminari de Neologia (2000)*. Barcelona: Observatori de Neologia, Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra. (Sèrie Activitats, 5).
- FELIU, J.; RAMÍREZ, S.; TALAMINO, Ò. (2000) «El formant ciber-: funcionament i distribució» dins Cabré, M. T.; Freixa, J.; Solé, E. ed., *La neologia en el tombant de segle. Actes del I Simposi sobre Neologia (1998) i el I Seminari de Neologia*

- (2000). Barcelona: Observatori de Neologia, Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra, pp. 183-192. (Sèrie Activitats, 5).
- FREIXA, J.; SOLÉ, E.; CABRÉ, M. T. (1998) «Observació de la variació i el contacte de llengües en els neologismes» dins Boix, E. *et al.* ed., *El contacte i la variació lingüístics: descripció i metodologia (CLUB-4)*. Barcelona: PPU: Secció de Lingüística Catalana, Universitat de Barcelona.
- FREIXA, J.; SOLÉ, E. (en premsa) «Neologismos para la actualización de gramáticas y diccionarios». *II Jornadas sobre Neología*. Facultade de Filoloxía e Traducción. Universidade de Vigo. 11 de maig de 2000.
- LÓPEZ, S.; MAYORAL, C.; PIBERNAT, M. (2000) «Un nou sufix català: l’-ing» dins Cabré, M. T.; Freixa, J.; Solé, E. ed. *La neologia en el tombant de segle. Actes del I Simposi sobre Neologia (1998) i el I Seminari de Neologia (2000)*. Barcelona: Observatori de Neologia, Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra, pp. 193-200. (Sèrie Activitats, 5).
- OBSERVATORI DE NEOLOGIA (2000) *Neologismes documentats a la premsa en català (1998)*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada. (Papers de l’IULA. Sèrie Informes, 26).
- OBSERVATORI DE NEOLOGIA (2000) *Neologismes documentats a la premsa en castellà (1998)*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada. (Papers de l’IULA. Sèrie Informes, 27).
- VALLÈS, T. (2000) «La innovació lèxica en la premsa: un repte per a la lingüística» dins Cabré, M. T.; Freixa, J.; Solé, E. ed., *La neologia en el tombant de segle. Actes del I Simposi sobre Neologia (1998) i el I Seminari de Neologia (2000)*. Barcelona: Observatori de Neologia, Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra, pp. 43-53. (Sèrie Activitats, 5).